

ВСЕУКРАЇНСЬКА ШКОЛА МІЛІЦІЇ – ПЕРШИЙ «МІЛІЦЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

5 лютого 1919 р. Рада Народних Комісарів УСРР прийняла декрет про створення в Україні Радянської робітничо-селянської міліції, але процес комплектування кадрів міліції ускладнювався відсутністю кадрових апаратів, чітких критеріїв та системи відбору кадрів, низьким рівнем матеріального забезпечення працівників міліції.

Спроби вивчення окремих питань щодо підготовки кадрів робітничо-селянської міліції УСРР здійснювались неодноразово. Ця тема, незважаючи на її наукову та практичну актуальність, є недостатньо вивченою у вітчизняній історичній науці.

У 20-ті рр. окремі статті О. Ряботенка, В. Іванова, О. Антоновича з цієї тематики друкувались у «Віснику НКВС» та в «Адміністративному віснику».

Вивченню історії органів внутрішніх справ приділено певну увагу в роботах О. Малигіна, П. Михайленка, Р. Мулукаєва, О. Ярмиша, І. Коцана [1; 2] та інших учених, але праці цих дослідників лише частково розглядали питання підготовки кадрів міліції.

З об'єктивних причин не було приділено достатньої уваги науковій постановці та вивченню міліцейської справи, і навіть ті заходи, яких уживали в цьому напрямі, не давали позитивних результатів для упорядкування апарату міліції та карного розшуку. У перші роки радянської влади потреба у підготовлених кадрах для міліції відчувалась особливо гостро.

Проблема підготовки кадрів міліції почала вирішуватися у 20-х рр., коли 11 червня 1921 р. були організовані курси Червоних міліціонерів Харківської губернії, які 12 травня 1922 р. були перейменовані у перші Окружні курси молодшого Комскладу Головного управління міліції УСРР, 2 жовтня 1922 р. – у Школу старшого Комскладу УСРР, а 23 жовтня 1923 р. – у Всеукраїнську школу командного

складу міліції та розшуку [3, с. 473]. Школа розташовувалася на Бурсацькому узвозі, 4 у будівлі колишньої бурси, де зараз знаходиться один із корпусів Харківської державної академії культури, але у зв'язку із житловою кризою в Харкові 1925 р. школа переїхала до Києва.

Згодом постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР від 1 квітня 1925 р. було затверджено Положення про Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку [4, с. 49].

Всеукраїнська школа командного складу міліції та розшуку, яка входила до складу Народного комісаріату внутрішніх справ та знаходилась при Відділі міліції та розшуку УСРР, мала за мету підготовку кваліфікованого командного складу міліції та кримінального розшуку. Школа була побудована за типом військово-шкільного закладу з обов'язковим додержанням вимог статутів Робітничо-селянської червоної армії. Фінансування школи здійснювалося з державного бюджету за кошторисом Народного комісаріату внутрішніх справ.

Загальне керування школою здійснював начальник школи, він же – військовий комісар, який призначався на посаду за поданням начальника міліції та розшуку УСРР і затверджувався Народним комісаріатом внутрішніх справ. Усі призначення та звільнення працівників школи здійснювались наказом начальника школи із затвердженням начальником відділу міліції та розшуку УСРР.

Структура школи складалася з п'яти основних частин: керівництва, канцелярії, «муштрової» частини, шкільної частини та господарчої частини.

На керівництво покладалася організація, координування та контроль за усіма складовими частинами школи. «Муштрова» частина

керувала військовим навчанням у школі, шкільна частина відповідала за організацію навчальної роботи. На господарську частину покладалося забезпечення школи усіма видами постачання, а також утримання в належному стані шкільного майна. Окрім цього, при школі функціонував медичний околдок та музична команда.

У стройовому відношенні школа становила батальйон, який поділявся на дві роти та три взводи у кожній роті, причому начальник «муштрової» частини був командиром батальйону.

Як дорадчий орган при начальникові школи функціонувала педагогічна рада, до компетенції якої належало обговорення всіх справ, пов'язаних зі шкільною справою у школі, розгляд перевірочних іспитів та винесення відповідних рішень щодо цих питань. До складу педагогічної ради входили: начальник школи, який був головою ради, начальник шкільної та начальник «муштрової» частин, усі викладачі, а також три представники від курсантів. Виконання затверджених радою постанов контролював начальник школи.

Персональний склад школи складався з постійного та перемінного. До постійного складу належав штатний персонал, який забезпечував діяльність школи, а до перемінного – курсанти.

Комплектування школи перемінним складом здійснювалося за розпорядженням начальника відділу міліції та розшуку УСРР із числа працівників міліції та розшуку, відкомандированих за вказівкою начальника губернської або округової міліції, і працівників міліції та розшуку, відкомандированих за власним бажанням.

Особи, які вступали до школи, мали бути віком не старше 35 років; здатними нести військову службу; такими, що закінчили школу першого ступеня або володіли знаннями у межах програми цієї школи.

У школі було встановлено річний термін навчання, з якого один місяць відводився на практичні заняття, а два тижні – на складання випускних іспитів.

Курсанти, яких зараховували на навчання до школи, давали підписку про те, що після закінчення школи вони зобов'язуються прослужити в міліції та розшуку УСРР по два місяці за кожний місяць перебування у школі.

Заняття проводилися відповідно до навчального плану, затвердженого наказом міліції та розшуку від 11 серпня 1926 р. № 128 [5, с. 5]. Курс навчання поділявся на три класи:

загальноосвітній, спеціально-міліцейський та кримінально-розшуковий.

Строк навчання у загальноосвітньому класі становив 18 тижнів. Програма загальноосвітнього класу поділялася на два цикли: загальноосвітньо-політичний та військовий. У загальноосвітньо-політичному циклі вивчалися українська та російська мови, географія, природознавство, математика, санітарна грамота, суспільствознавство. До програми військового циклу входили тактика, топографія, стрілецька справа, джиу-джитцу та військова підготовка. До військової підготовки входили групові заняття, стрільба, фізкультура та стройова підготовка.

Спеціальний міліцейський клас становив 24 тижні й поділявся на загальноосвітньо-політичний, міліцейсько-правовий та військовий цикли. Протягом загальноосвітньо-політичного циклу вивчалися українська мова та суспільствознавство. До міліцейсько-правового циклу входило вивчення адміністративного права, організації міліції, служби міліції, письмоводства та діловодства, кримінальної тактики і техніки, кримінального права, кримінального процесу, судової медицини, а також стислий огляд цивільного, земельного, трудового та ветеринарного кодексів і Конституції. Військова підготовка складалася із занять з джиу-джитцу та військової підготовки.

У програмі кримінально-розшукового класу вивчалися кримінальна тактика, кримінальна техніка, судова медицина, кримінальне право, кримінальний процес, міліцейська справа та письмоводство, стислий огляд цивільного, земельного, трудового і ветеринарного кодексів та Конституції. Військова підготовка була такою ж самою, як і у спеціально-міліцейському класі.

Різниця між програмами класів полягала в тому, що кількість годин, яка відводилась на вивчення дисциплін загальноосвітнього-політичного циклу курсантами спеціального міліцейського класу, становила 454 години на рік, а курсантами кримінально-розшукового класу – 664 години.

Теоретична підготовка була тісно пов'язана із практикою; групи курсантів під керівництвом викладачів виїжджали до уїздів, де проходили стажування. На заняттях зі спеціальної підготовки використовувався досвід проведення операцій з ліквідації банд на території республіки, розглядалися допущені помилки [6, с. 373].

На виконання наказу міліції та розшуку

УСРР від 14 жовтня 1926 р. № 175 «Про індивідуальне вивчення курсантів за час перебування їх у Всеукраїнській школі комскладу міліції та розшуку» з метою практичного та індивідуального вивчення кожного курсанта під час його перебування у школі була створена постійно діюча комісія [7, с. 14]. До складу комісії входили начальник школи як голова комісії та члени комісії – комісар школи, начальник навчальної частини, главкерівники, командир батальйону і командир роти. Члени комісії вивчали курсантів за трьома напрямками: поведінка і стройова підготовка; політична підготовка; навчання. Успішність оцінювалася за системою оцінок: «добре», «задовільно», «незадовільно» – за кожним предметом окремо. Провівши таке вивчення протягом трьох місяців за всіма напрямками, комісія аналізувала вивчення кожного курсанта упродовж року та за результатами складала підсумкову характеристику, яку надавала до іспитово-випускної комісії.

Наприкінці терміну навчання проводилися іспити для перевірки рівня засвоєння курсантами програми школи. Для цього начальником міліції та розшуку призначалась комісія у складі: голова – представник відділу міліції та розшуку і члени: представник прокуратури, начальник однієї із окружкових міліцій та розшуку, начальник школи, комісар школи і відповідних викладачів [8, с. 3].

Комісія звертала увагу, головним чином, на письмові роботи курсантів та рівень їх практичної підготовки, який оцінювався на «добре», «задовільно», «незадовільно». За результатами перевірки знань комісія складала акт, який містив загальну оцінку кожного курсанта (причому основним критерієм була практична підготовленість до несення служби), характеристики, матеріали індивідуального вивчення. Курсанти, які успішно склали іспити, атестувалися на посади начальника району, помічника начальника району або агента розшуку. У разі недостатньої теоретичної підготовки або практичного досвіду комісія, за згодою курсанта, могла атестувати його на посаду районного наглядача чи міліціонера або залишити у школі для проходження повторного курсу навчання. Якщо особа, котра атестувалася, показувала добру підготовку та мала достатній рівень практичного стажу, комісія мала право клопотатися про атестування її на посаду вищу, ніж начальник району, або відповідну їй. Постанова про атестування приймалася шляхом голосування. Акт про

атестування курсантів затверджувався Головою ВУЦВК та Народним комісаром внутрішніх справ, після чого оголошувався наказом по міліції та розшуку УСРР. Усім курсантам, які успішно закінчили школу, видавалося атестаційне свідоцтво із зазначенням посади, на яку вони атестовані.

Наказом від 12 листопада 1926 р. № 189 «Про порядок придбання нагрудних значків для осіб, які закінчили Всеукраїнську школу комскладу міліції та розшуку» було встановлено порядок видачі, носіння нагрудних значків особам, які закінчили Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку. Згідно з цим наказом, разом із видачею свідоцтва про закінчення Школи видавався нагрудний знак, який був затверджений наказом міліції та розшуку УСРР від 22 червня 1923 р. № 297. Особам, які втратили нагрудний знак, дозволялося отримати його тільки через Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку, шляхом подання відповідної заяви. Начальник школи, одержавши таку заяву від особи, що втратила нагрудний знак, і перевіривши право на носіння даною особою знаку, надсилав його заявникові за рахунок останнього [9, с. 5].

15 липня 1926 р. відбувся випуск курсантів Всеукраїнської школи командного складу міліції та розшуку. Випускні іспити складали 165 чоловік, з яких троє не були атестовані на командні посади та відряджені до округів на посади міліціонерів. Розподіл за посадами був таким: начальники районів – 31, помічники начальників районів – 2, райнаглядачі – 52, інспектори розшуку – 2, уповноважені – 3, агенти розшуку – 72 [10, с. 12].

Однак у перші роки існування в організації шкільної діяльності виникали певні труднощі. Основною з них було недостатнє матеріально-технічне забезпечення як курсантів, так і молодшого та середнього командного складу. Приміщення школи, а особливо лабораторії, не були обладнані для проведення занять належним чином, що впливало на рівень підготовки курсантів. Незважаючи на те, що в програмі підготовки були передбачені практичні заняття, на думку керівництва територіальних підрозділів, їх було замало для того, щоб після випуску курсанти могли повністю виконувати всі поставлені перед міліцією завдання. Стан дисципліни у школі був не на тому рівні, який мав би бути у військово-навчальному закладі. Цей висновок ґрунтується на тому, що рівень дисциплінованості працівників, які прибували після випуску на роботу до практичних

підрозділів, був нижчим, ніж у осіб, які не закінчували школи [11, с. 18].

Наступним етапом розвитку міліцейської освіти в Україні було затвердження у 1928 р. постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР від 4 січня 1928 р. Положення про школу командного складу міліції УСРР і курси робітників виправно-трудоустанов [12, с. 336]. Через деякий час за клопотанням загальних зборів курсантів і службовців Школи наказом від 30 січня 1929 р. № 13 Школа стала іменуватися Школою Комскладу Р.-С. Міліції УСРР та курсами пенітенціарних робітників імені тов. Балицького [13, с. 14].

У 1928 р. наказом робітничо-селянської міліції республіки від 12 листопада 1928 р. № 153 був затверджений новий навчальний план Школи комскладу [14, с. 11].

Термін навчання, як і раніше, становив один рік. Курсанти поділялися на міліцейський та розшуковий класи, які у своїй структурі мали молодший та старший курси. Програма підготовки у міліцейському та розшуковому класах мала два однакових цикли: загальноосвітній та військовий, а також специфічні: міліцейсько-правовий та кримінально-правовий – для кожного відділення відповідно.

Вступні іспити до школи проводилися відповідно до вимог наказу начальника адміністративного управління НКВС УСРР і начальника робітничо-селянської міліції республіки від 28 квітня 1929 р. № 47, яким була затверджена Програма для осіб, що вступають до школи Комскладу Р.-С. Міліції УСРР. Програма скла-

далася з двох основних блоків загально-правових та міліційно-військових дисциплін. Щодо загально-правових дисциплін, то особи, які бажали вступити до школи, повинні були мати загальні знання із суспільствознавства, Конституції СРСР і УСРР, української мови, російської мови, арифметики, географії. У частині міліційно-військової підготовки кандидатів на навчання необхідно було мати знання з міліційної справи та військових предметів. До питань міліційно-військової підготовки були віднесені: загальне розуміння завдань робітничо-селянської міліції та адміністративних органів, знання Положення про робітничо-селянську міліцію, правил проходження служби в органах міліції, дисциплінарного статуту та статуту внутрішньої служби міліції, загальних обов'язків міліціонера та райнаглядача у місті й на селі та загальних положень карного і карно-процесуального кодексів [15, с. 4].

Школа успішно виконувала своє завдання з підготовки кваліфікованих працівників, відсвяткувавши у 1931 р. своє десятиріччя. За цей період здійснено 15 випусків та підготовлено 1863 фахівці, що дало можливість частково забезпечити практичні підрозділи працівниками з фаховою підготовкою.

У 20-ті – на початку 30-х рр. було вжито значних заходів щодо підвищення фахового рівня працівників міліції. Школи з підготовки кадрів міліції були своєрідними «міліцейськими університетами», що дозволяло частково вирішувати проблему фахової підготовки та навчання особового складу міліції, розшуку та пенітенціарних установ.

Література

1. Малыгин А. Я. Развитие системы подбора, расстановки и обучения кадров органов внутренних дел Советского государства / А. Я. Малыгин. – М., 1995. – 26 с.
2. Мулукаев Р. С. Организационно-правовые основы становления советской милиции (1917–1920гг.) / Р. С. Мулукаев. – М., 1975. – 108 с.
3. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 1. 1917–1925 / [за ред. П. П. Михайленка, Я. Ю. Кондратьєва]. – К. : Генеза, 1997. – 504 с.
4. Положення про Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку // Бюлетень НКВС. – 1925. – № 7(22). – С. 49.
5. Наказ міліції та розшуку від 11 серп. 1926 р. № 128 // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926. – Серпень. – С. 5.
6. Михайленко П. П. Из истории милиции Советской Украины / П. П. Михайленко. – К., 1965. – 399 с.
7. Про індивідуальне вивчення курсантів за час перебування їх у Всеукраїнській школі міліції та розшуку : наказ міліції та розшуку УСРР від 14 жовт. 1926 р. № 175 // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926. – Жовтень. – С. 14.
8. Про оголошення положення про іспитові комісії при Всеукраїнській школі комскладу міліції та розшуку : наказ народного комісара внутрішніх справ від 7 трав. 1926 р. // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926. – Травень. – С. 3.
9. Про порядок придбання нагрудних значків для осіб, які закінчили Всеукраїнську школу міліції та розшуку : наказ міліції та розшуку від 12 листоп. 1926 р. № 189 // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926. – Листопад. – С. 5.

10. Сообщение отдела милиции и розыска // Административный вестник органов Народного комиссариата внутренних дел. – 1926. – № 6 (15). – С. 12.

11. Ряботенко А. Что препятствует проведению учебы в органах милиции и розыска УССР / А. Ряботенко // Административный вестник органов Народного комиссариата внутренних дел. – 1926. – № 8(17). – С. 18.

12. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 2 : 1926–1937 / [за ред. П. П. Михайленка, Я. Ю. Кондратьєва]. – К. : Генеза, 1999. – 412 с.

13. Про найменування школи комскладу робітничо-селянської міліції іменем т. Батицького : наказ начальника адміністративного управління НКВС УСРР і начальника робітничо-селянської міліції від 30 січ. 1929 р. № 13 // Збірник наказів начальника адміністративного управління НКВС УСРР і начальника робітничо-селянської міліції республіки. – 1929. – Січень – лютий. – С. 14.

14. Про оголошення учбового плану Всеукраїнської школи міліції : наказ начальника робітничо-селянської міліції республіки від 12 листоп. 1928 р. № 153 // Збірник наказів робітничо-селянської міліції республіки. – 1928. – Листопад. – С. 11.

15. Затвердження програми для осіб, що вступають до школи комскладу робітничо-селянської міліції УСРР : наказ начальника робітничо-селянської міліції республіки від 28 квіт. 1929 р. № 47 // Збірник наказів начальника адміністративного управління НКВС УСРР і начальника робітничо-селянської міліції республіки. – 1929. – Квітень – травень. – С. 4.

Надійшла до редколегії 18.11.2009

Анотації

Розглянуто питання підготовки кадрів робітничо-селянської міліції та розшуку у 20–30-х рр. ХХ ст. Визначено основні аспекти організаційно-штатної побудови першого навчального закладу в структурі Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР. Проведено аналіз навчального процесу підготовки курсантів Всеукраїнської школи міліції та розшуку

Рассмотрен вопрос подготовки кадров рабоче-крестьянской милиции и розыска в 20-30-х гг. ХХ ст. Определены основные аспекты организационно-штатного построения первого учебного заведения в структуре Народного комиссариата внутренних дел УССР. Проведен анализ учебного процесса подготовки курсантов Всеукраинской школы милиции и розыска

The problem of personnel training of workers' and peasants' police and detective units in 20-30s of XX-th century is researched. The main aspects of organizational and staff scheme of the first educational establishment within the structure of National Commissariat of Internal Affairs of USSR are determined. The training process of cadets at All-Ukrainian Police and Detective School is analyzed.

УДК 51.74(091)

І. М. РЯЗАНЦЕВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ З ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХVІІІ СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ)

Становлення і розвиток ринкових відносин у незалежній Україні формують нові характеристики криміногенної обстановки та кримінологічні особливості, які склалися в суспільстві. Ускладнення структури фінансових відносин, посилення приватного обігу, потреби розвитку не лише державних, а й муніципальних фінансів, плюралізм форм власності формують нові завдання протидії фінансовим правопорушенням.

Різноманітні фінансові оборудки та схеми, легалізація (відмивання) «брудних» коштів становлять серйозну загрозу національній

безпеці. Перед цими питаннями і проблемами стикаються тією чи іншою мірою всі новостворені на пострадянському просторі держави. Організована злочинність більшою чи меншою мірою «протягає руки» до державної «кишені». Тому ціла система правоохоронних органів на сучасному етапі покликана стояти на сторожі фінансових інтересів держави. Сьогодні в Україні цими питаннями опікуються органи Державної податкової адміністрації (податкової міліції), органи внутрішніх справ, підрозділи Контрольно-ревізійних управлінь, Служби безпеки України, Державної